

DEDE KORKUT HİKAYELERİ

Türkler, Müslümanlığı kabullendikten sonra yeni bir medeniyetin etkisinde kaldılar. Artık neredeyse yaşanmaz hale gelen Orta Asya bölgesinden boylar halinde göç eden Türkler, önce Horasan bölgesi civarında, daha sonraları Anadolu' da yerleşik bir hayata ve yazılı bir kültüre geçmeye başladılar. Dede Korkut Hikayeleri, Orta Asya' dan göçle Anadolu' ya yerleşim arasında geçen yaklaşık 500 yıllık süreçte oluşan "destancık" lardan ibarettir. Yani, Dede Korkut Hikayeleri küçük destan parçalarıdır, diyebiliriz. Bunlar, yüzyıllarca dilden dile anlatılarak yaşatılmış, çok sonraları yazıya geçirilmiştir.

Bu hikayeler 16. yüzyıla kadar halk dilinde dolaştıktan sonra Osmanlı zamanında yazıya geçirilmiş ve el yazması bir kitaba dönüştürülmüştür. O dönemde matbaa kullanılmadığını ve kitapların el yazması çoğaltıldığını düşünürsek, Dede Korkut hikayelerinin toplandığı kitabın değerini daha iyi kavrayabiliriz.

Ne var ki, böyle bir kitabın varlığından ancak 1815 yılında haberdar olunmuştur. Yani bu tarihe kadar kitap kayıptır. Almanya' nın Dresten kentinde bir kütüphanede tesadüfen fark edilen kitap, birkaç Türkolog dışında kimsenin dikkatini çekmez. Türk insanının kendi kitabından haberdar olması için ise, bir yüzyılın daha geçmesi beklenecektir. 1916 yılında Kilisli Rifat Bilge adlı bir araştırmacı kitabı Türk dünyasına tanıtır. Ancak hikayeler üzerinde bilimsel çalışmaların yapılabilmesi ancak Cumhuriyetten sonra mümkün olmuştur. Yapılan pek çok inceleme ve araştırma sonucunda kitap Türkçe basılmış ve bir başka orijinal yazması da 1950' de Vatikan' da ortaya çıkarılmıştır.

Hikayelerde, Oğuz Türkleri' nin yaşamları, düşmanlarıyla ve kendi iç meseleleriyle mücadeleleri ve bireysel kahramanlıklar anlatılır. Tüm hikayelerde Dede Korkut adlı bir Türk büyüğü ortaya çıkarak deyişler söyler, "Oğuzname" olarak da adlandırılan hikayeler düzer. Bu anlatılanları yaşayan Dede Korkut değildir. Olaylar yaşanır, Dede Korkut olan biteni öğrenir ve hikayeleştirir. Sonra da bunlar halkın dilinde dolaşır. Dede Korkut, hikayelerde veli bir kişi olarak görünür. Hanlar ve beyler ona akıl danışır, sözünü dinlerler. Bir Türk hanı, sadece iki kişi geldiğinde ayağa kalkar. Biri karısı, diğeri de Dede Korkut. Devlet işlerinde, çözümü zor meselelerde, anlaşmazlıklarda Dede Korkut' un sözüne güvenilir. Keramet sahibi olduğuna, gelecekte haberler verdiğine inanılır. Kopuz çalar, şiir söyler. Adsızlara ad verir. 295 yıl yaşadığı ve Oğuz hanı tarafından Hz. Muhammed' e elçi olarak gönderildiği rivayet edilir.

Destan geleneğinin izleri Dede Korkut Hikayeleri' nde de açıkça görülür. Olağanüstü olay, durum ve kişiler görülebilir. Zaman ve mekan unsurları belirsizdir. Ancak, islamiyetin kabul edildiği dönemlerdeki olay ve anlatımlar oldukça belirgindir. Uzun zaman sözlü olarak yaşatıldığı için değişikliklere uğramış, her coğrafya ve dönemin şartlarına göre ekleme veya çıkarmalar yapılmıştır.

Dede Korkut Kitabı' nın Dresten yazmasında on iki, Vatikan yazmasında altı hikaye vardır. Hikayeler, şiir ve düz yazı karışık haldedirler. O dönemin temiz Türkçesi ve halk söyleyişleriyle anlatılan hikayelerde cümleler kısa, anlamlar açıktır. Türkler Müslüman olmuşlardır, ama bu hikayelerde islamiyetin belirgin bir etkisi yoktur. Halkın günlük yaşamına, hayvancılıkla geçinildiğine, komşularla sık sık sürtüşmeler yaşandığına dair ayrıntılar görülür. Oğuzlar' da üstünlük zenginlikle, mal ve mülkle olmamaktadır. Bunun için yiğitlik gerekmektedir. Genç erkeklerin isim alabilmesi için bir yiğitlik göstermesi gerekir. Yiğitlik gösteren delikanlıya Dede Korkut isim verir. Verdiği isimler genellikle delikanlının gösterdiği yiğitlikle alakalıdır. Örneğin Boğaç Han' a Boğaç ismi, boğayı boğduğu için verilmiştir. Oğuzlar işlerini kendileri yapamazsa küçük düşerler. Üstünlüklerini kaybetmemek için yardım kabul etmezler. Kazan Han' ın hikayesinde de böyle olmuş, Kazan Han çobanı, yardımını engellemek için ağaca bağlamıştır.

Hikayelerde kadın da söz sahibidir ve hanlık edebilir. Kadın evlenirken güçlü, yiğit birini arar. Gerektiğinde de savaşır fakat onun savaşması erkeği küçük düşürür.

Dede Korkut Kitabı, Dede Korkut' u konu edinen bir önsöz ile on iki hikayeden ibarettir. Hikayelerin hiçbirisi tam bir destan değildir. Hepsini birlikte bir destan da meydana getirmeyiz. Bazı ilim adamlarına göre 15. yüzyıl, kimilerine göre ise, 16. asırda yazıya geçirildiği öne sürülen Dede Korkut Kitabı' nın dünyada bilinen iki nüshası vardır. Yazmalardan biri 1815' te Almanya Dresden' de, diğeri ise 1950' de İtalya Vatikan Kütüphanesi' nde ele geçirilmiştir. Dresden nüshasında on iki hikaye bulunur. Ettore Rossi tarafından Vatikan Kütüphanesinde bulunan nüshada ise altı hikaye mevcuttur.

Ülkemizde, bu kitapla ilgili olarak bilimsel çalışmalar yapan isimler arasında özellikle Orhan Şaik Gökyay ve Prof. Muharrem Ergin' i anmak gerekir. Ancak bu kadar önemli olmasına ve üzerinde çalışılmasına rağmen bu kitabın günümüz Türkçesiyle basılıp yayınlanabilmesi 1969 yılında Muharrem Ergin sayesinde gerçekleşebilmiştir.

Orijinal adı "Kitâb-ı Dedem Korkut Âla Lisân-ı Taife-i Oğuzân" olan Dresten nüshasındaki hikayelerin isimleri şunlardır.

1. Dirse Han Oğlu Boğaç Han
2. Salur Kazan'ın Evinin Yağmalanması
3. Kam Büre Bey Oğlu Bamsı Beyrek
4. Kazan Bey Oğlu Uruz Beyin Tutsak Olması
5. Duha Koca Oğlu Deli Dumrul
6. Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı
7. Kazılık Koca Oğlu Yeğenek
8. Basat' ın Tepegöz'ü Öldürmesi
9. Begil Oğlu Emre
10. Uşun Koca Oğlu Seğrek
11. Salur Kazan Tutsak Olup Oğlu Uruz' un Çıkarması
12. İç Oğuz' un Dış Oğuz' a Asi Olup Beyrek' in Öldürülmesi

Dede Korkut Hikayelerinde Yer Alan Eski Türk Gelenekleri

Ad Koyma: Oğuz Türklerinde bir gencin ad alabilmesi için bir yiğitlik göstermesi gerekiyordu. Bu yiğitliği gösterdikten sonra Dede Korkut`u çağırırlardı. Dede Korkut da dua edip gence yiğitliğiyle alakalı bir isim verirdi.

"... Bunun adı boz aygırlı Bamsı Beyrek olsun, adını ben verdim yaşını Allah versin."

Toy etme (Toplantı yapıp karar verme): Oğuzlar mühim konularda karar vermek için toplantı yaparlardı;

Düğün: Düğünler halen devam eden bir Türk geleneğidir. Düğünlerde ziyafet verilir şenlik yapılırdı.

Kız İsteme: Kız babasından veya abisinden istenirdi. Kız istemeğe büyük ve saygın kişiler giderdi. Dede Korkut Deli Karçar`dan kız kardeşini Bamsı Beyrek`e şöyle istemiştir: "Tanrının buyruğu ile peygamberin kavli ile aydan arı, güneşten güzel kız kardeşin Banu Çiçek`i Bamsı Beyrek`e istemeğe gelmişim."

Başlık Alma: Kız vermeye karşılık kızın ailesi başlık isterdi.

Kitapta kız kardeşini vermek istemediği için aşırı miktarda başlık isteyen Deli Karçar anlatılmıştır. Deli Karçar "Dede, kız kardeşim yoluna ben ne istersem verir misin?" der. Dede: "Verelim dedi, görelim ne istersin?" der. Deli Karçar: "Bin erkek deve getirin dişi deve görmemiş olsun, bin de aygır getirin ki hiç kısırakla çiftleşmemiş olsun, bin de koyun görmemiş koç getirin, bin de pire getirin. Eğer bu dediğim şeyleri getirirseniz pek ala veririm." dedi.

Sövüş Etme: Misafir için hayvan kesmedir. Oğuzlar bir misafir geldiği zaman onun için bir hayvan kesip ikram ederlerdi.

Düş Yorma: Rüyalarında gördükleri garip durumları Dede Korkut` a yorumlatıp anlam çıkarırlardı.